

KOUDE OORLOG EN
SOCIAAL-DEMOCRATIE

Havenaar maakt het zich in zijn s&D-artikel 'Het ondankbare gelijk van Ernest Bevin en Helmut Schmidt' niet al te moeilijk. De Koude Oorlog was een politieke slijtageslag die op drie fronten werd uitgevochten: de twee kampen waren gewikkeld in een sociaal-economische competitie tussen het gereguleerde vrije-markt stelsel en het centralistische plansysteem, er was sprake van een verbeterd wedloop in de bewapening en er vond een ideologische strijd plaats tussen de vrije democratie en de communistische dictatuur.

Het is geen wonder dat Havenaar op grond van deze simpele indeling tot de conclusie komt dat 'grosso modo het democratisch socialisme op sociaal-economisch terrein een overwegend positieve bijdrage leverde en in zowel de bewapeningspolitiek als de ideologische botsing der geesten een meer gemengd aandeel had'. Probleem is alleen dat deze simpele indeling geen recht doet aan wat er zich in werkelijkheid heeft afgespeeld.

Bewapening: de politieke en economische basis

Onder de indruk van de gebeurtenissen in de Koreaanse oorlog besloten de ministers tijdens de negende vergadering van de Noord Atlantische Raad in Lissabon (1952) te streven naar een conventionele strijdmacht van maar liefst 96 landmacht divisies in 1954. In 1952 zouden er al 50 divisies gereed moeten zijn. De luchtmacht zou op zijn minst 4000 vliegtuigen moeten tellen en ook de zeestrijdkrachten zouden op sterkte gebracht moeten worden. Aangezien de NAVO op het moment van besluitvorming

de beschikking had over 25 divisies landstrijdkrachten, mocht het plan op zijn minst ambitieus genoemd worden.

De besluitvorming in 1952 was gebaseerd op een analyse van Sovjetdreiging op militair gebied. Dankzij het feit dat de nieuwe Eisenhower-administratie weigerde het benodigde geld op tafel te leggen voor de uitvoering van dit plan en niets zag in de bijbehorende dreigingsanalyse waren de Europese landen niet genoodzaakt een belangrijk gedeelte van de Marshall-plan hulp te besteden aan de opbouw van het militaire apparaat. Dit geld kon grotendeels besteed worden waar het aan besteed moest worden: de opbouw van de verzorgingsstaat.

Havenaar constateert terecht dat de Westeuropese sociaal-democratie zich voor een groot deel verantwoordelijk mag voelen voor de magneetfunctie die de verzorgingsstaat op de bevolking van de Oostbloklanden heeft uitgeoefend en dat door de bijdrage van de sociaal-democratie aan de integratie van onderbedeelde bevolkingsgroepen in de nationale staat en daarmee aan de maatschappelijke vrede, mede de economische en politieke basis werd gelegd voor de Westerse bewapening. De Sovjetunie ontbeerde deze economische en politieke basis ten enenmale, met als gevolg dat de Sovjetunie al snel kansloos was in de race met de westelijke landen, op elk gebied, met name ook op militair gebied.

Aan het slot van zijn ambtsperiode waarschuwde Eisenhower nog tegen het opdrijven van de uitgaven voor bewapening en de rol van het militair-industriële complex hierin.

Willy Brandt als hart van de sociaal- democratie

BRAM STEMERDINK

Oud-minister van Defensie

Het 'goedkope' kernwapen

De militaire analisten waren echter niet voor één gat te vangen. De *New Look Strategy* werd geïntroduceerd. Men dacht daarmee twee vliegen in een klap te slaan. Nucleaire wapens zouden moeten dienen om de Sovjetunie af te schrikken van een aanval op de westelijke wereld en om de behoefte aan meer conventionele troepen terug te dringen. *More bang for the buck* zou tot eindresultaat hebben dat de defensie-inspanning voor de vs en Europa betaalbaar zou blijven.

De theorie van de massale vergelding deed zijn intrede en Foster Dulles wierp zich op tot profeet van de nieuwe leer. In zijn beroemde speech over de 'massale vergelding' gebruikte hij niet minder dan elf maal het kostenargument ter verdediging van het nieuwe geloof. Via een omweg hadden de militaire analisten toch weer kans gezien de oorspronkelijke inschatting van de conventionele sterkte van de Sovjetunie geaccepteerd te krijgen, maar omdat er een 'goedkoop' antwoord op mogelijk was, in casu tactische nucleaire wapens, besteedde de politiek er verder betrekkelijk weinig aandacht aan. Het geloof in het daadwerkelijk gebruik van tactische kernwapens ging zover dat het 'Military Committee' in 1956 een plan aanvaardde om maar liefst 15.000 van deze wapens in Europa op te slaan en voor gebruik gereed te maken. Het leeuwendeel van deze wapens zou dan in voorkomend geval ingezet moeten worden op het grondgebied van de Bondsrepubliek! Helmut Schmidt keerde zich in zijn in 1965 verschenen vierde druk van het boek *Verteidigung oder Vergeltung* tegen deze visie op de inzet van tactische kernwapens. 'Nuklear-Waffen haben weder in der Front des kämpfenden Heeres noch auf den Frontflügplätzen der Luftwaffe etwas zu suchen' (blz. 218). Zonder de achterliggende analyse van de conventionele sterkte van de Sovjetunie aan te durven tasten werd een aanzienlijk lager aantal tactische nucleaire wapens aangemaakt.

Havenaar kiest in de discussie over de militaire krachtsverhoudingen klakkeloos partij voor die analisten die alsmat betoogden dat de westelijke wereld op alle mogelijke gebieden te kampen had met grote achterstanden. Was het niet op conventioneel gebied, dan was het wel op nucleair gebied. De meeste sociaal-democratische partijen bestreden deze zienswijze op goede gronden. De ruimte ontbreekt om een overzicht te geven van alle terzake doende gegevens, maar misschien geeft de vol-

gende passage uit het boek van generaal Couzy (blz. 68/69) enig inzicht:

In de loop van de jaren tachtig werd steeds duidelijker dat het Warschaupact nauwelijks meer een reële bedreiging was. Formeel stonden we nog steeds tegenover een wereldmacht, maar uit alle inlichtingen bleek dat het Rode Leger niet meer in staat zou zijn tot een verrassingsaanval, waarop het hele verdedigingssysteem van de NAVO was gebaseerd.

De informatie wees uit dat er een zeer groot gebrek aan discipline was en dat het tekort aan reserveonderdelen voor tanks en geschut schrijnend en structureel was. Met name het alcoholmisbruik liep de spuigaten uit. Toen partijleider Gorbatsjov aan het eind van de jaren tachtig het drinken in het leger verbood, hoorden we dat honderden Russische soldaten in Oost-Duitsland voor dagen bewusteloos en acuut blind in het ziekenhuis waren opgenomen. Omdat ze geen alcohol meer konden krijgen waren ze anti-vries gaan drinken.

We konden ons daarom terecht afvragen in hoeverre we nog met een verrassingsaanval rekening moesten houden. Maar voor dat soort gedachten was geen plaats. De officiële NAVO-doctrine was onveranderd dat het Warschaupact zeer wel in staat zou zijn het Westen te overrompelen. Het denken kreeg door alle andere signalen geen grijstinten, maar bleef zwart. En de druk uit de Verenigde Staten om de paraatheid tot het uiterste te handhaven bleef onverminderd groot.

Dit was dus in de periode dat de presidenten Reagan en Bush de uitgaven voor bewapening tot ongekende hoogten opjoegen. En de situatie was niet anders in de periode daarvoor. Ook in de jaren zestig en zeventig werd om de defensiebegroting op niveau te houden de leugen niet geschuwd.

Volgens Havenaar schreef de doctrine van de *flexibele response* voor dat agressie met dezelfde middelen zou worden beantwoord als waarmee ze werd uitgevoerd, maar 'dat de conventionele achterstand, die de geloofwaardigheid van dit dreigement ernstig ondermijnde' niet werd weggewerkt. Afgezien van een foute weergave van de 'flexibele response', is het maar gelukkig dat de achterstand niet werd weggewerkt. De *Great Society* van Johnson ging ten onder in de Vietnam-oorlog, onze 'Great Society' zou eveneens ten onder zijn gegaan aan zinloze uitgaven voor bewapening.

Democratie en dictatuur

Jaap Burger wond er in een artikel in s&D (juni

1949) geen doekjes om. Je aanvaardt het NAVO-verdrag zoals het luidt of niet. Geen *reservatio mentalis*. Maar Burger wees ook op de valsheid van de leuze 'si vis pacem, para bellum' en op de ondraaglijkheid van de gedachte te moeten strijden voor de instandhouding van de Franco-kampen.

De VS en de NAVO als geheel hadden daar geen boodschap aan. Franco werd gesteund, er werd niet ingegrepen toen de kolonels hun terreur uitoefenden in Griekenland en de Portugese dictator Salazar werd in het zadel gehouden. En de sociaal-democraten? Die namen daar geen genoegen mee. Terecht. De ideologische strijd ging niet tussen de vrije democratie en de communistische dictatuur. De strijd ging tussen diegenen die tegen dictatuur waren en diegenen die bereid waren als het zo uitkwam het een en ander met de mantel der liefde te bedekken. Veel politici in de westelijke wereld lieten het afweten bij de strijd tegen dictaturen in eigen huis. Diegenen die die strijd schuwden verzwakten het bondgenootschap, niet diegenen die actie ondernamen.

Conclusie

Havenaar heeft een interessant artikel geschreven, maar met name zijn duidelijke onbekendheid met de militaire situatie op conventioneel en nucleair gebied in de beschreven periode brengt hem tot conclusies die weinig hout snijden. De sociaal-democratie vervulde een onmisbare rol bij het op een zo laag mogelijk niveau houden van de bewapening in een moeilijke periode.

Geen middel werd geschuwd diegenen die op matiging aandrongen in het verdomhoekje te plaatsen. Intimidatie tot op het hoogste niveau werd niet geschuwd. Geoorloofde en ongeoorloofde middelen werden gebruikt om sociaal-democratische politici achter de harde lijn te krijgen. Bevin is een sociaal-democraat om trots op te zijn, Schmidt had grote verdiensten, maar gelukkig was Brandt er ook nog. Schmidt probeert zich een plaats te schrijven in de geschiedenis, Brandt heeft die plaats. Brandt vertegenwoordigde het hart van de sociaal-democratie, Schmidt soms het verstand. Brandt verloor het contact met 'de beweging' niet, Schmidt wel.